

Psihično nasilje nad otroki: prepoznavanje in obravnavanje psihičnega nasilja nad otroki med strokovnimi delavci v vrtcu

Taja Geč, vzgojiteljica predšolskih otrok, Vrtec Dr. France Prešeren

Kot družba 21. stoletja nenehno stremimo k napredku, razvijamo nove tehnologije in metode. Vse z namenom, da bi posamezniku in posledično celotni družbi omogočili čim višjo kakovost življenja oziroma delovanja. Med tem pa se zdi, da se kaj hitro izgubimo tam, kjer ležijo najpomembnejši faktorji osebnega zadovoljstva – pri osnovnem spoštovanju slehernika. Glavni cilj raziskave je, da bi vzgojitelji prepoznali psihično nasilje in z ničelno tolerance spremenili prakso delovanja. Spremeniti jo v takšno, ki sprejema vsakega točno takega, kot je, saj se zdi, da ni cilja, ki bi bil tako pomemben, kot je ta.

Nasilje

Društvo za nenasilno komunikacijo kvalitetno strne vse definicije vseh vrst nasilja: »Nasilje je vse, kar ne spoštuje človekovih pravic in osebnih meja posameznikov in posameznic. Povzročitelj ali povzročiteljica tako posega v osebno integriteto in omejuje njen človeški potencial.« Tako lahko zasledimo, da se je pojmovanje nasilja bistveno razširilo v primerjavi s starejšimi pojmovanji, kjer so nasilje povezovali zgolj z uporabo fizične sile.

Psihično nasilje

Pod psihično nasilje sodi vrsta pojmovanj, ki se lahko med seboj rahlo razlikujejo. Kljub temu pa imajo skupno konotacijo, ki sloni na predpostavki, da oseba, ki izvaja psihično nasilje, želi žrtev ponižati, prestrašiti, uničiti in ji škodovati, pa naj bo to zavedno ali nezavedno. Pri raziskovanju definicij in odkrivanju nasilja v praksi se moramo zavedati, da je nasilno vedenje izbira in da zanj ni opravičila.

Inštitut za medicino in Nacionalni raziskovalni svet (NRC) poudarjata, da sta zloraba otrok in zanemarjanje resna vprašanja javnega zdravja. Na podlagi ugotovitev raziskav v zadnjih 20 letih aktivno razvijajo sistematske pristope k odkrivanju zlorab otrok in poudarjajo pomen sprejetja kritične drže in ničelne tolerance. Z večjim ozaveščanjem beležijo pozitivni napredek pri zmanjševanju psihičnega nasilja in zanemarjanja otrok (IOM 2019).

Psihično nasilje je torej ravnanje, s katerim povzročitelj povzroči ponižanje, strah, manjvrednost, ogroženost in druge duševne stiske. Psihično nasilje nad otrokom pa ima svojo specifiko, saj je otrok odvisen od odrasle osebe in zato se lahko pojavi tudi kot čustvena zloraba. Pojavi se takrat, ko otrok dobiva signale, da ni vreden, ljubljen in zaželen.

Društvo DNK čustveno zlorabo definira z izvajanjem naslednjih dejanj:

- pripisovanje negativnih značilnosti, nenehno kritiziranje, sarkazem, sovražnost, zvrčanje krivde na otroka;
- pogojevanje naklonjenosti, nege in grožnja z zapustitvijo;
- čustvena nerazpoložljivost, odtegotanje pozornosti;
- premalo zaščite ali pretirana zaščita otroka;
- nedoslednost v odzivih, neprimernost izražanih zahtev;
- izpostavljanje nasilnih vsebin ali dejanj;
- žalitve, zasmehovanje, manipuliranje, zastraševanje, sramotenje.

Iz navedenega lahko sklepamo, da so vzorci psihičnega nasilja nastali na podlagi odnosa v družini, saj naj bi bili starši ključni pri ustvarjanju pozitivnega čustvenega okolja za otroka. Pri tem pa ne smemo pozabiti, da otrok polovico svojega dneva preživi v vrtcu, in čeprav nismo tako pomemben faktor otrokovega življenja, kot so njegovi starši, še zdaleč ne gre zanemariti našega delovanja in odnosa do otroka. Zavedati se moramo tudi, da se psihično nasilje odraža tudi v cinizmu in sarkazmu, uperjenem proti otroku.

Posledice psihičnega nasilja

Posledice psihičnega nasilja se lahko kažejo v otrokovem vedenju, mišljenju in čustvovanju, potrebno pa se je zavedati, da se pojavijo v različni intenziteti in času, zato je lahko prepoznavanje oteženo.

Fizični znaki:

- močenje postelje,
- driska.

Vedenjski znaki:

- razvojni zaostanek na duševnem ali čustvenem področju,
- osamljenost, starosti neprimerna vedenja,
- strah pred neuspehom, pretirano visoke zahteve,
- strah pred posledicami – pogosto laganje,
- pretirano umikanje ali agresija, nihanje razpoloženja,
- pretirana redoljubnost in čistoča,
- pretirano iskanje pozornosti,
- slabi medvrstniški odnosi,
- depresija, samomorilnost,
- poskus bega, nasilje izraža v umetnosti,
- ne kaže strahu pred neznanci,
- nenavadno izrazita tesnoba ali zaskrbljenost.

Poleg navedenih znakov se pri otrocih pogosto pokažejo še nevarni tip primarne navezanosti, zaostanek v rasti, stiska, nizko samospoštovanje, zaostajanje v doseganju učnih dosežkov, socialna plahost in nezmožnost ustvarjanja zdravih medvrstniških odnosov. Posledice psihičnega nasilja se lahko izrazijo tudi kasneje v življenju, saj nasilje trajno preoblikuje posameznikovo podobo sveta, dojemanja sebe in drugih ter zaupanja. Tako lahko bistveno vpliva na zmanjšano kvaliteto odnosov in življenja posameznika. Raziskave kaže tudi, da imajo otroci, ki so bili priča nasilju v družini, večkrat težave v psihosocialnem prilagajanju (Strokovne smernice za obravnavo nasilja v družini).

Kot lahko zasledimo, psihično nasilje otroku škodi na več ravneh in vpliva na njegovo celotno delovanje, zato je še toliko bolj pomembno, da ga primerno ozaveštimo in popolnoma ustavimo z ničelno toleranco.

Implicitne teorije in pozicija moči vzgojitelja

Implicitne teorije so pomembne iz predpostavke, da ni socialne interakcije brez socialnega vpliva sodelujočih oseb (Ule 2004). Kot strokovni delavci se moramo zavedati, da naše implicitne teorije vplivajo na naš odnos do otrok. Torej gre za izkoreninjenje pomembnega člena delovanja pedagoškega delavca, saj je odnos vzgojitelj-otrok pogosto na preizkušnji in zato sprememba zgolj naših delovanj ni dovolj, potrebna je temeljna sprememba implicitnih teorij strokovnih delavcev in njihovih stališč in pojmovanj otrok.

Pogosto zasledimo tudi dejstvo, da nasilje ni konflikt, ampak je pozicija moči. Vsaka moč pa ima svoj vpliv (Ule 2009). Pozicija moči ima tako s pedagoškimi delavci veliko korelacijo, saj imamo na nek način podarjeno avtoriteto, ki nas postavlja v to pozicijo. Od nas samih pa je odvisno, kako se bomo nanjo odzvali in kakšen bo naš odnos do otrok. »Moč strokovnih avtoritet sloni na zaupanju v njihovo znanje in vednost.« (Ule 2009) Sklepamo torej, da nam je podeljena avtoriteta zaradi znanja in vednosti, in ta znanja v pedagogiki zajemajo temeljno poznavanje otrokovega razvoja in zmožnosti zagotavljanja le tega.

Psihično nasilje se pojavi tudi v prikitem odnosnem komuniciranju, kjer dejavniki niso zgolj verbalni, ampak tudi neverbalni oziroma odnosni. V praktičnem smislu, pri praksi v vrtcu, pomeni zaničevanje v izjavah, ki same po sebi niso zaničevalne, vendar izrazijo negativno konotacijo. Le-to izrazimo z neverbalno komunikacijo in gestami, ki izražajo naš odnos do sogovornika, kljub temu da se tega večkrat ne zavemo.

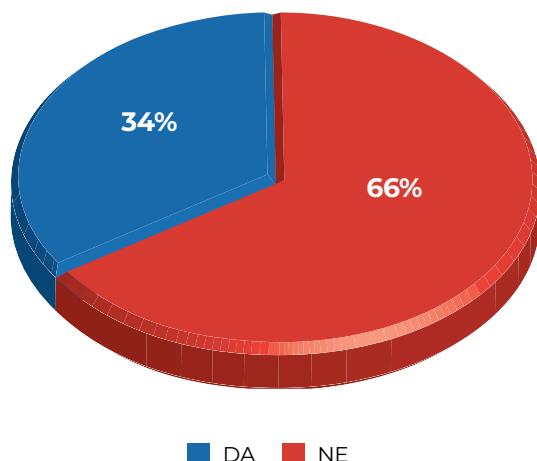
Prepoznava in obravnavo psihičnega nasilja nad otroki med strokovnimi delavci v vrtcu

V empiričnem delu me je zanimalo, kako pedagoški delavci v vrtcu razumejo nasilje, ali so o njem ozaveščeni, ga prepoznajo, oziroma, ali menijo, da se izvaja. Izhajala sem iz lastne predpostavke, da vzgojitelji prevečkrat zanemarimo psihično nasilje in ga pogosto tudi spregledamo.

Vprašalnik so izpolnjevali vzgojitelji, vzorec je bil slučajan. Anketa je bila objavljena na spletnem omrežju, namenjenem vzgojiteljem. Anketni vprašalnik je izpolnilo 115 oseb, starih od 18 do 60 let. njihova povprečna starost pa je bila 36,2 leta. Nizka starost anketirancev je posledica anketiranja preko spleta.

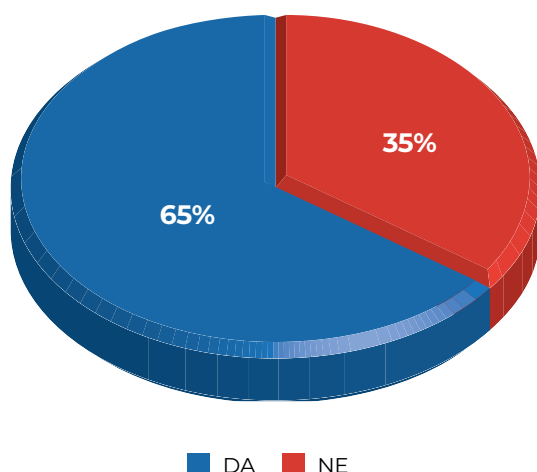
Na vprašanje, ali pri svojem delu dobite dovolj informacij o psihičnem nasilju, je kar dve tretjini anketiranih odgovorili z ne (66,1 %). Podatek kaže na dejstvo, da se vzgojitelji ne čutijo dovolj informirane o tem, kaj psihično nasilje je, in posledični tudi, kaj lahko naredijo, da slednjega preprečijo.

Ste dovolj informirani o psihičnem nasilju?

Nekaj manj (65,1 %) je izrazilo, da se je pri svojem delu že srečalo s psihičnim nasiljem. Podatek nakazuje na dejstvo, da je psihično nasilje še kako prisotno v pedagoškem procesu v vrtcu, vseh 115 anketirancev pa je složno odgovorilo, da psihično nasilje pusti trajne posledice na otroku. Složnost nakazuje na zavedanje o vplivu nasilja na otroka. Kljub temu pa še vedno menijo, da se večino psihičnega nasilja pojavlja doma (87,8 %), le dobra desetina jih meni, da se pojavlja tudi v vrtcu (12,3 %).

Ste se pri svojem delu že srečali s psihičnim nasiljem?

Večina je tudi mnenja, da se psihično nasilje nad otrokom prepozna v njegovem vedenju ali čustvovanju (93 %), ostali so odgovorili, da tega ne vedo (7 %).

Zadnje vprašanje je bilo odprtega tipa in se je glasilo: »Ali menite, da kdaj upravičeno vzdignete glas nad otrokom? Če ste odgovorili z da, prosim navedite situacijo«.

Najpogostejše podan odgovor je bil da, utemeljitev pa, da glas vzdignejo v primeru, ko je otrok nevaren sebi ali drugim. Drugi najpogostejši pogovor je imel disciplinsko namero. Anketiranci so odgovorili, da glas vzdignejo, kadar so s strani otrok večkrat preslišani. Ostali so opredelili, da glasu nad otrokom ne vzdignejo. Med odgovori se pojavijo razlage, ki nakazujejo, da se vzgojitelji zavedajo pomembnosti primerne komunikacije z otrokom.

Iz odgovorov lahko zaznamo, da se vzgojitelji v večini zavedajo, kaj je psihično nasilje in kaj ni. Kot je navedeno v teoretičnem delu, je tudi prepoznavanje psihičnega nasilja lahko zelo subjektivno interpretirano in nekaj, kar je lahko enemu zagotavljanje discipline, je lahko drugemu izvajanje psihičnega nasilja. Anketiranci pa se zavedajo, da se psihično nasilje pojavlja, in si želijo biti o tem boljše informirani.

Zaključek

Psihično nasilje tako ni nekaj, čemur se lahko izognemo ali kar lahko zanikamo. Iz empiričnega dela lahko povzamemo, da si strokovni delavci v vrtcu želijo biti boljše informirani glede psihičnega nasilja, ki se po njihovem mnenju še vedno pogosto pojavlja. Zavedajo se vpliva psihičnega nasilja na otroka in njegovih tako kratkoročnih kot dolgoročnih posledic. Pomembno je, da se zavedamo, da so kljub napredku možne izboljšave pri delovanju in informiranju strokovnih delavcev v vrtcu. Hitro lahko pozabimo na našo pomembno vlogo v otrokovem razvoju in odgovornost pri preprečevanju vsakršnega nepravilnega ravnanja z njimi. Raziskava je nastala z namenom ozaveščanja in ponovnega razmisleka o tem, kaj psihično nasilje je in kako pogosto se pojavlja. Lahko pa je tudi ponoven poziv k temu, da se strokovni delavci sami dodatno izobrazijo in ozavešijo o psihičnem nasilju ter poskusijo vplivati na zastopanost tematike pri kolektivnem izobraževanju vzgojiteljev.

Viri in literatura

Jurkovič, S. (2012): Psihično nasilje nad otroki. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
 Ule, M. (2005): Psihologija komuniciranja. Ljubljana: Založba FDV.
 Ule, M. (2009): Socialna psihologija – Analitični pristopi k življenju v družbi. Ljubljana: Založba FDV.
 Zupančič A., Ponikvar Mihevc B. in drugi: Strokovne smernice za obravnavo nasilje v družini pri izvajanju zdravstvenih dejavnosti. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje RS Slovenije.
 Institute of Medicine and national research council of National Academies (2019): New directions: Questions to guide future child abuse and neglect research.
 Vir 1: Društvo za nenasilno komunikacijo. Dostopno na: <https://www.drustvo-dnk.si>, 12. 12. 2019.